

İzzeddîn el-Haznevî'nin Hayatı, İlmî ve Tasavvûfî Kişiliği

Ahmet AZ

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı Selçuk Dini Yüksek İhtisas Merkezi, Konya, Türkiye.
ahmet470536@hotmail.com

Makale Bilgileri	Öz
Makale Geçmişi Geliş: 13.08.2021 Kabul: 11.12.2021 Yayın: 31.12.2021	Bu çalışma 20. yüzyılda 1925-1992 yılları arasında yaşamış, Nakşbendî-Hâlidîliğin bir kolu olan Haznevîliğin, Suriye başta olmak üzere ülkemizde ve birçok Avrupa ülkesinde yayılmasında önemli katkıları olan İzzeddîn el-Haznevî'nin (öl. 1413/1992) hayatı, ilmî ve tasavvûfî kişiliği hakkındadır. Babası Ahmed el-Haznevî'ye nisbetle <i>Hazneviyye</i> olarak anılan bu ekol, gerçek kimliğine İzzeddîn el-Haznevî ile kavuşmuş, daha sonra talebeleri ve halifeleri sayesinde ilmî ve tasavvûfî faaliyetler artarak devam etmiştir. Gerek ilmî gerek tasavvûfî yönüyle toplumun dinî ve ictimâî hayatında derin izler bırakan İzzeddîn el-Haznevî, terbiye metodu ve eğitimci kişiliğiyle de ön plana çıkmış dönemin önemli şahsiyetlerinden biridir. Nitekim o, Hazneviyye dergâhının irşâd yöntemine eğitimsel bir perspektif kazandırarak ulemâ kesiminin de takdirini kazanmayı başarmış ve toplumun dinî konularda bilinçlenmesine kaynaklık etmiştir. İlim-irfân metodunun <i>şeriata ittiba, muhabbet, ihlas ve teslimiyet</i> temelleri üzerine inşa edildiğini ifade eden İzzeddîn el-Haznevî, özellikle siyasete ve siyasîlere karşı mesafeli tutumu ve kimseden maddî yardım kabul etmemesiyle de dikkat çekmektedir. Binâenaleyh, bu çalışmada, İzzeddîn el-Haznevî'nin hayatı, ilmî ve tasavvufî görüşlerinin yanı sıra, Haznevîliğin doğup geliştiği Suriye'de onunla başlayan tecdit hareketini ve dergâhının ıslahat çizgisini de ortaya koymaya çalışacağız.
Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tarikat, Nakşbendiyye- Hâlidîyye, Hazneviyye, İzzeddîn el-Haznevî.	

İzzeddin al-Haznavi's Life, Scholarly and Sufi Personality

Article Info	Abstract
Article History Received: 13.08.2021 Accepted: 11.12.2021 Published: 31.12.2021 Keywords: Sufism, Sect, Naqshbandiyya- Khalidiyye, Hazneviyya, Izzeddin al-Haznevi.	This study is based on the life, personality of knowledge and Tasavvuf (Islamic Mysticism) of Izzeddin al-Haznevi (d. 1413/1992), who lived in the 20 th century between 1925 and 1992 and made important contributions to the spread of Haznavi, a branch of Naqshbandi-Khalidism, in our country, especially in Syria, and in many European countries. This school, known as <i>Hazneviyya</i> in relation to his father, Ahmed al-Haznevi, attained its true identity with Izzeddin al-Haznevi, and then, thanks to his students and caliphs, scientific and mystical activities continued increasingly. Izzeddin al-Haznevi, who left deep traces in the religious and social life of the society with both his scientific and mystical aspects, is one of the important personalities of the period who came to the forefront with his education method and educator personality. As a matter of fact, he succeeded in gaining the appreciation of the ulama by providing an educational perspective to the guidance method of the Haznaviyya convent and became a source for the society to become conscious of religious issues. Izzeddin al-Haznevî, who stated that the method of knowledge and wisdom was built on the foundations of <i>adherence to the sharia, love, sincerity and submission</i> , also draws attention with his distant attitude towards politics and politicians, and not accepting financial aid from anyone. Therefore, in this study, we will try to reveal Izzeddin al-Haznevi's life, scientific and mystical views, as well as the reform movement that started with him in Syria, where Haznavi was born and developed, and the reform line of his dargah.

Atf/Citation: Az, Ahmet. "İzzeddîn el-Haznevî'nin Hayatı, İlmî ve Tasavvûfî Kişiliği". *akif* 51/2 (2021), 229-249.

DOI: <http://dx.doi.org/10.51121/akif.2021.10>

"This article is licensed under a *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License* (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Muhakkak ki bir toplumun varlığını devam ettirebilmesi, ilmî, fikrî ve ahlaki yönden gelişmesi, dininin, kültürünün ve manevi değerlerin korunup yarınlara aktarılmasına bağlıdır. Bu anlamda topluma yön veren; âlim, arif, mütefekkir şahsiyetlerin tanınması, hayat hikâyelerinin okunup, yaşadıkları döneme katkılarının bilinmesiyle yeni yetişen nesiller için hem örneklik teşkil edecek hem de bu manevi değerlerin sürekliliği korunmuş olacaktır. Zira bu şahsiyetler, tarihe ışık tutmakla birlikte, fertlere bu yolda nasıl yol alacakları hususunda önderlik etmektedirler. Bu şahsiyetlerden biri de XX. yüzyılda yaşamış olan Hazneviyye dergâhı¹ şeyhlerinden İzzeddîn el-Haznevî'dir. İrşâd faaliyetlerini, ülkemizin Güneydoğu Anadolu bölgesi sınırlarına yakın bir bölgeden; Suriye'nin Haseke ili Kamışlı kazasına bağlı Telm'arûf köyünden yürüten İzzeddin el-Haznevî, âlim ve mutasavvif bir şahsiyettir. 23 yıllık irşâd hayatı boyunca çok sayıda talebe ve mürid yetiştirmiş ve bu sayede Suriye başta olmak üzere Anadolu'nun birçok ilinde hatırı sayılır bir kitleye ulaşmayı başarmıştır. Nitekim ülkemizin güneydoğu illeri başta olmak üzere yayıldığı coğrafyada toplumun birlik ve beraberliğine olumlu yönde katkı sağlayan Haznevîlik, onun döneminde yeni bir sürece girmiştir. Hazneviyye dergâhı, onun halifeleri ve talebelerinin gayretleri sayesinde bölgede varlığını halen yoğun bir şekilde hissettirmeye devam etmektedir.

1. Hayatı

İzzeddîn el-Haznevî 1925 yılında² Mardin'in Nusaybin ilçesine 25 km uzaklıkta bulunan Suriye'nin Kamışlı kazasına bağlı Hazne köyünde dünyaya geldi. Doğduğu yere nisbetle Haznevî lakabını aldı. Babası, *Şâh-ı Mazın* (Büyük Şeyh) lakabıyla meşhur Ahmed el-Haznevî'dir. Annesi ise takva sahibi bir hatun olarak bilinen Âmine Hanım'dır. Babası Ahmed el-Haznevî'nin gözetiminde ilmî ve tasavvufî bir muhitte yetişen İzzeddîn el-Haznevî,³ gerek tasavvufta gerek şer'î ilimlerde söz sahibi olduğu için *Bâzu'l-Eşheb* (Ak Doğan), hem şer'î ilimleri hem de tasavvuf ilmini kendisinde cem ettiğinden *zü'l-Cenâheyn* (İki Kanatlı) lakabını aldı. Ayrıca keskin zekâsı ve ferasetinden dolayı ilmî

¹ Nakşbendî-Hâlidîlik'in bir kolu olan Haznevîlik/Hazneviyye dergâhı, Nursîn dergâhı şeyhlerinden Muhammed Diyâüddîn Nursînî'nin halifesi Ahmed el-Haznevî'nin Suriye'nin kuzeydoğusunda tesis ettiği dergâhın/ekolün adıdır. (Ahmed el-Haznevî hakkında ayrıca bk. Abdülkadir el-Haznevî, *eş-Ahmed el-Haznevî en-Nakşbendî*, (b.y.: y.y., ts.), 3; Âsım Ohinî, *Birketü'l-Kelimât fi Menâkibi Ba'di's-Sâdât*, haz. İbrâhim Baz (İstanbul: Nizamiye Akademi, 2018), 33; Abdurrahim Haznevî, *et-Tarîkatü'n-Nakşbendiyye* (Diyarbakır: Mektebetü Seydâ, 2015), 252; Ahmet Az, *Nakşbendî-Hâlidîlik'in Bir Kolu Olarak Haznevîlik (Tarihsel Süreç, Şahsiyetler, Usul, Âdâb, Erkân)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 40-58; Şefik Korkusuz, *Nehri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşibendi* (İstanbul: Kilim Matbaacılık, 2010), 309-310; Kutbeddin Akyüz, "Hâlidîlik'in Kollarından Biri Olarak Haznevîlik ve Ahmed Haznevî" *Tasavvuf Dergisi* 43 (Ocak 2021), 108; Abdülkadir Turan, "Bir Mutasavvif Olarak Ahmed el-Haznevî ve Nakşbendiyye-i Hâlidîyye Tarikatının Haznevî Dergâhı", *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Hâlidîlik'in Bingöl ve Çevresi Üzerindeki Etkisi* (Ulusal Sempozyum), ed. Orhan Başaran (Bingöl: Berdan Matbaacılık, 2017), 397.

² Bazı kaynaklarda doğum tarihi 1923 olarak geçmektedir. bk. (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî* (b.y.: y.y., 1995), 16; (Heyet), *eş-İzzeddîn el-Haznevî* (Dimaşk: Matbaatü Akrame, 2000), 27.

³ (Heyet), *Âdâbü't-Tarîkatü'n-Nakşbendiyye* (b.y.: y.y., ts.), 179; Geçer, *Külliyat-ı Suğra* (İstanbul: Âsitâne Kitabevi, 2012), 207.

icâzetinde babası Ahmed el-Haznevî tarafından *ez-Zekiyyü'l-Levzaî* (Keskin Zekâlî) diye tavsif edildi.⁴

Nesep bakımından soyu Hz. Peygamber'e dayanan İzzeddîn el-Haznevî'nin bilindiği kadarıyla şeceresi şöyledir: İzzeddîn el-Haznevî b. Ahmed el-Haznevî b. Molla Murâd b. Sûfî Hacı b. Muhammed b. Bekr b. Muhammed b. Muhyi/Muhyiddîn b. Mahmûd b. Suvâr.⁵ Ancak İzzeddîn el-Haznevî'nin Hz. Peygamber'in soyundan olduğunu pek dile getirmediği ve bu hususta: "Nakşbendî tarikatına mensubiyetimiz bize şeref olarak yeterlidir. Zira bütün kemâl ve fuyûzat Nakşbendîlere açılmıştır. Çünkü onlar Kitab'a ve sünnete sıkı sıkıya bağlı ve her türlü bidat ve hurafelerden uzaktırlar" ⁶ dediği nakledilir.

2. İlmî Şahsiyeti

İzzeddîn el-Haznevî ilk tahsilini o dönemde aklî ve naklî ilimlerde otorite olan babası ve şeyhi Ahmed el-Haznevî'den aldı.⁷ Henüz küçük yaşta Kur'ân-ı Kerîm'i öğrendikten sonra kardeşleri Ma'sûm ve Alâeddîn el-Haznevî ile birlikte sarf, nahiv, belagat ve mantık gibi alet ilimleri yanı sıra İslâmî ilimleri tahsil etti. Daha sonra Şâfiî fikhî başta olmak üzere fıkıh alanında ihtisas yaptı. Uzun zaman tedrisatla meşgul olup naklî ve aklî ilimlerde üstün maharet kazanan İzzeddîn el-Haznevî, kısa zamanda şer'î ilimlerde kendisine müracaat edilen biri oldu ve bir süre sonra babasının elinden ilmî icâzet almaya layık görüldü.⁸ Arapça yanı sıra, Fars edebiyatında da ileri bir seviyede

⁴ Rivâyete göre Ahmed el-Haznevî, çocukları; Ma'sûm el-Haznevî, Alâeddîn el-Haznevî ve İzzeddîn el-Haznevî ile birlikte yemeğe otururlar. Ahmed el-Haznevî, yediği balın hararetini dindirmesi için oğlu Ma'sûm'dan bir karpuz kesmesini ister. Ma'sûm bir karpuz keser, fakat Ahmed el-Haznevî tatlı olmadığı için karpuzu beğenmez. Aynı isteği diğer oğlu Alâeddîn'e yöneltir. Alâeddîn de ağabeyi gibi bir karpuz seçip keser, fakat Ahmed el-Haznevî onu da beğenmez. Hâkeza İzzeddîn'den aynı istekte bulunur. İzzeddîn de ağabeyleri gibi bir karpuz seçip keser, fakat sonuç değişmez ve Ahmed el-Haznevî karpuzun tatlı olmadığını ileri sürerek onu da beğenmediğini ifade eder. Bunun üzerine İzzeddîn el-Haznevî: "Efendim! Baldan sonra karpuz nasıl tatlı olsun! Buradaki tüm karpuzları size takdim etsek de yine de size tatlı gelmeyecektir" diyince, Ahmed el-Haznevî "bu cevabı beklediğini" ifade ederek, bu hadiseden sonra oğlu İzzeddîn'e *ez-Zekiyyü'l-Levzaî* lakabını verir. bk. Geçer, *Asdâfü'l-Enfâs* (b.y.: y.y., 2014), 169; (Heyet), *el-Ârif Billâh Zilcenâheyn eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 12.

⁵ Abdülkadir el-Haznevî, *eş-Ahmed el-Haznevî en-Nakşbendî*, 3; Abdurrahim Haznevî, *et-Tarîkatü'n-Nakşbendiyye*, 252; Korkusuz, *Nehri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşibendi*, 309-310.

⁶ (Heyet), *İzzeddîn el-Haznevî*, (Kamışlı: y.y., 2005), 15; Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 140.

⁷ İzzeddîn el-Haznevî, yetişme tarzıyla ilgili şöyle bir anekdot aktarmaktadır: "Türkiye'de irşat gezilerimin birinde idim. Adamın biri bana yaklaştı ve 'Müslümanların imamı olursun tabi! Benim hâlim ise gördüğün gibi (pür mecâl). Çünkü baban seni yedi defa Kulleteynde (su havuzu) yıkadı. Benim babam ise beni sevinçle karşılayıp elimdeki kekten yedi' dedi. Bu şahsın söylediklerinden bir şey anlamamışım. Daha sonra şöyle devam etti: 'Çocukluğumuzda sizinle komşuyduk. Bayram günlerinde mahalledeki çocuklarla birlikte köyü dolaşarak şeker toplardık. Bir gün gayrimüslimlerin bayramında seninle birlikte bir evden şeker alıp eve döndük. Benim babam elimdeki şekeri görünce mutlu oldu ve onu elimden alarak bir ısırık da kendi aldı. Senin baban (Ahmed el-Haznevî) ise seni görür görmez elindeki attı ve kolundan tutup yakınarda bulunan Kulleteyne yedi defa batırıp çıkardı. Bu yüzden netice de böyle oldu. Yani her ikimiz de babalarımızın amellerinin neticesiyiz' dedi." bk. (Heyet), *İzzeddîn el-Haznevî*, (2005), 19-20.

⁸ İzzeddîn el-Haznevî bu icâzette babası tarafından bazı vasıflarla taltif edilmiştir. İcâzetin Türkçe tercümesi şöyledir: "Her şeye gücü yeten Allah'ın adıyla. Salat ve selam seçilmiş olan Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.), ehli safâ olan Âl ve Ashâbının üzerine olsun. Daha sonra, derim ki: Her iki evladım (Alâeddîn ve İzzeddîn) sırasıyla okunan ilim kitaplarını benim yanımda okuyup bitirdiler ve ben onların

olan İzzeddîn el-Haznevî, *Müderriş* lakabıyla meşhur olan Abdullah Kartmînî gibi birçok âlim yetiştirmiştir.⁹

İzzeddîn el-Haznevî, ilmî icâzetten sonra iki kardeşi; Ma'sûm el-Haznevî ve Alâeddîn el-Haznevî ile birlikte bir yandan medresede ders vermeye bir yandan da tekke ve medresenin ihtiyaçlarını deruhte etmeye başladı. Böylece babasının gözetiminde yoğun bir tasavvufî terbiyeden geçen İzzeddîn el-Haznevî, babasının vefatından kısa bir süre önce henüz yirmi altı yaşlarında iken Nakşbendiyye tarikatında hilâfet aldı.¹⁰ 1969 yılında ağabeyi Alâeddîn el-Haznevî'nin vefatı üzerine de Haznevî dergâhına postnişin oldu.¹¹

Yaşadığı dönemde bölgede ilmî otorite olarak kabul edilen İzzeddîn el-Haznevî, 1950'li yıllarda Suriye Yüksek Şer'î Fetvâ Meclisi üyeliğine seçildi. Rivayete göre kurumda verilen yemeklerin kaynağını ve içeriğini şüpheli gördüğü için orada kalacağı süre zarfında yiyeceğini yanında götürdü. Ayrıca bakanlık tarafından tahsis edilen iâşeyi kabul etmeyip, ihtiyaçlarını kendisi karşıladı ve iâşe için ayrılan meblağı hazineye geri iade etti. Göreve başlamasından kısa bir zaman sonra bilgisi, zekâsı ve ilmî derinliği ile diğer âlimler arasında temayüz edip fetvâ heyeti içerisinde ileri bir seviyeye geldi.¹² Kaynaklarda zikrolunduğuna göre, fetvâ makamında bulunduğu bir dönemde, diyanet işlerinde kullanılmak üzere alınacak araçların ve bunların yakıt masraflarının hazineden karşılanması ile ilgili önüne bir fetva geldi. İzzeddîn el-Haznevî, bu fetvâyı imzalamayıp, diğer fetvâ üyelerinin ne yapacaklarını görmek için bir süre bekletti. Fetvânın, kurul üyelerinin tamamından geçtiğini ve sadece kendi imzasının kaldığını görünce, "Sizler kamu hizmeti için alınacak olan bu araçların kendi özel işlerinizde veya akrabalarınızın işlerinde kullanılmayacağından emin misiniz? Bunları kendi işleriniz için kullanacak, sonra da yakıt parasını ayrılan ödenekten karşılayacaksınız. Ben buna onay veremem" diyerek kararı reddetti ve görevinden istifa etti. Rivayete göre Telma'rûf'a geri döndüğünde, o zaman irşat makamında bulunan Alâeddîn el-Haznevî onu bu tavizsiz duruşundan dolayı takdir etti.¹³

faziletlerini yakinen gördüm. Çeşitli meziyetlerini sezdim. Üstün seciye ve sıfatlarını müşâhede ettim. İlim okutan, talim ve terbiye eden manevî babalarımın silsilesine girmeye layık olduklarını gördüm. Bunlar; 'görmediklerini görmüş gibi kavrayan, fazilet sahibi, Muîn olan Allah'a muhtaç Alâeddîn ile keskin zekâ sahibi, fasih dilli ve dinin yücelmesi için gayret eden İzzeddîn'dir.' İcâzet vermek şöyle dursun icâzet almaya bile layık olmayan ben, onları manevî babalara ilhak ettim. Ders vermek ve istifade etmek isteyenlere faydalı olmaları hususunda onlara izin verdim. Bu, Allah'ın fazlıdır, dilediğine verir. Allah (c.c.) yüce fazilet sahibidir. Salât ve selâm bütün nebilere ve mürsel olan peygamberlere olsun.(17 Rabîulevvel 1365/Muhammed Diyâüddîn Dergâhının Küleybi, Ahmed). bk. (Heyet), el-Ârif Billâh Zilcenâheyn eş-İzzeddîn el-Haznevî, 18. (İcâzetin arapça sureti için ayrıca bk. Ek-3).

⁹ Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 205; (Heyet), *eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 31.

¹⁰ bk. (Alâeddîn el-Haznevî'nin vasiyeti: Ek-4).

¹¹ Sadettin Acar, "İzzeddîn el-Haznevî" *Milli Gazete* (5 Kasım 2004), 7; Kutbeddin Akyüz, "İki Kanatlı Bir Mürşid: İzzeddîn el-Haznevî", *İlim ve İrfan Dergisi* 47 (Temmuz 2016), 27.

¹² Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, s. 206; Haznevî.Net "Haznevî Mürşidlerine Genel Bir Bakış" Erişim (09.02.2020). <http://www.Haznevî.net/Haznevî-ekolu/Haznevî-mursidlerine-genel-bir-bakis.html>.

¹³ Haznevî.Net "Haznevî Mürşidlerine Genel Bir Bakış" Erişim (09.02.2020). <http://www.Haznevî.net/Haznevî-ekolu/Haznevî-mursidlerine-genel-bir-bakis.html>.

Hazneviyye'nin ilim üzere mebni olduğunu ifade eden İzzeddîn el-Haznevî, Nakşbendî-Hâlidî tasavvuf geleneğinde olduğu gibi tekke-medrese birlikteliğini başarılı bir şekilde sürdürmeyi başarmıştır. İlim tahsilinin kemâl için yeterli olmayacağını sıkça vurgulayan İzzeddîn el-Haznevî, amelsiz ilmi meyvesiz ağaca benzetir. Ona göre ilimsiz tarikat bidat ve hurafeler karşısında daima savunmasızdır. Zira ilmin ve âlimlerin bulunduğu yere (tarikata) bidat ve hurafeler kolay kolay giremez. Bu yüzden o, ulemânın üstlendiği vazifenin her türlü makam ve mevkinin fevkinde kutsal bir görev olduğunu ifade etmiştir.¹⁴

3. Tasavvufî Şahsiyeti

İzzeddîn el-Haznevî selefleri gibi ehl-i azimet bir sûfidir. Bu yüzden –Şâfiî mezhebine mensup olmasına rağmen- seferde cem ve kasr¹⁵ yapmak, mestler üzerine mesh etmek ve hac farızasını yerine getirirken başka mezhepleri taklit etmek gibi ruhsatlardan kaçınmaya özen göstermiştir.¹⁶ Nitekim ona göre “tarikat, gerek ibadetlerde gerekse muamelatta bütün hal ve hareketlerde, Allah Teâlâ'ya karşı huzur içerisinde olmak, bidatlerden ve ruhsatlardan kaçınarak azimetle amel etmek ve sünnete sımsıkı sarılıp Allah'a karşı kulluğun gereğini yerine getirmekten ibarettir.” Ayrıca ona göre bu âdâbın (tarikatin) asıl mimarı Hz. Ebû Bekir'dir. O da sünnete ittiba, bidatten uzaklaşma ve azimetle amel edip güzel ahlakla süslenmeyi şiar edinmiştir.¹⁷ İzzeddîn el-Haznevî'ye göre en büyük kerâmet ise Kur'an ve sünnet çizgisinde kalabilmektir. Hatta istikâmet, kerâmetin ta kendisidir.¹⁸

İzzeddîn el-Haznevî'ye göre Hazneviyye'nin iki temel rüknü vardır. Bunlar: “Hz. Peygamber'e kemâl derecesinde ittiba ve kâmil şeyhe muhabbettir.”¹⁹ Bu yüzden müridlerine, hal ve hareketlerinde sünnete muvafık olmaları için Tirmîzî'nin *Şemâil*'ini, selefîn yaşantısını örnek almaları ve muhabbetlerinin artması için de *Reşahât*, *Kuşeyrî Risâlesi* ve İmâm Rabbânî'nin *Mektûbât*'ı gibi eserleri tavsiye ettiği nakledilmektedir.²⁰

Kalb-i selim sahibi olana dek seyr-u sülûk etmenin farz olduğunu belirten İzzeddîn el-Haznevî,²¹ bununla birlikte ilm-i bâtının herkese öğretilmeyeceğini ifade etmektedir. Nitekim ona göre ilm-i bâtın, bazı insanların kurtuluşuna vesile olabileceği gibi, bazılarının (ehil olmayanların) ise helakine sebep olabilmektedir.²²

¹⁴ Envar Asker, *eş-İzzeddîn el-Haznevî* (Haleb: el-Asîl li't-Tibaa, ts.), 68; Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 228.

¹⁵ Kasr, dört rekâtlı farz namazları iki rekât kılmaktır. Cem ise öğle ile ikindiye öğle veya ikindi vaktinde kılmak, akşam ile yatsıya da akşam veya yatsı vaktinde kılmak demektir. Şâfiî mezhebine göre seferî olan bir kimsenin cem ve kasr yapma ruhsatı vardır. Ancak Hazneviyye şeyhleri, Nakşbendî-Hâlidî tasavvuf anlayışına bağlı kalarak ruhsatlarla amel etmeyip azimetini tercih ettiklerinden dolayı bu gibi ruhsatlarla tevessül etmekten imtina etmişlerdir.

¹⁶ Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 170.

¹⁷ (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 33.

¹⁸ (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 54.

¹⁹ (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 33.

²⁰ Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 211.

²¹ İzzeddîn el-Haznevî bu ifadelerle “O gün, ne mal faide verir ve ne de oğullar. Ancak Allah'a selim bir kalp ile varan kimse müstesna” (Şuarâ 26/88) ayetini referans aldığı anlaşılmaktadır.

²² (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 33.

İzzeddîn el-Haznevî, özel bir ortamda, dört yıldır Allah'ın büyük lütfuna mazhar olduğunu, yeryüzünün kendisi için düzleştiği ve dünyanın herhangi bir yerine gitmek istediğinde hiçbir engelle karşılaşmadan hemen ulaştığını ifade etmiştir. Bu sözler daha sonra onun kutbiyetine dair işaret olarak yorumlanmıştır.²³

4. İrşat Faaliyetleri

İzzeddîn el-Haznevî, ağabeyi Alâeddîn el-Haznevî'nin vefat ettiği 1969 yılında kadar ilimle meşgul oldu. Alâeddîn el-Haznevî'nin vefatından sonra da tarikatın manevî yükünü teslim alarak irşat makamına oturdu. Rivayete göre şartlar ne olursa olsun irşat ve tebliğden geri durmamaya çalışan İzzeddîn el-Haznevî, insanların camiye girmeye bile cesaret edemediği Suriye'nin Fransız sömürgesi olduğu dönemlerde bile irşat gezilerinden taviz vermezdi.²⁴ Suriye eski vakıflar bakanı bir anekdotunda onunla ilgili şöyle demiştir:

"Çok genç ve dinamiktim. Sıkıntılı bir süreçten geçiyorduk. Bu baskı ve korku ne zamana kadar sürecek, hep karanlıkta mı kalacağız, bir güneş doğmaz mı? Diye düşünüyordum. İzzeddîn el-Haznevî'nin Şam'a geldiğini duydum. Uzaktan takip ettim ve gördüm ki nurlu bir zât büyük topluluklar içinde İslam'ın faziletlerini, Kur'an'ın hakikatlerini açıklayarak gönülleri fethediyor ve insanları irşat ediyordu. Babama: 'İzzeddîn el-Haznevî gelmiş. Bu bulanık günlerde irşat ediyor, izin verirsen ben de cemaatine katılacağım' dedim. Babam: 'Oğlum! Katıl ve biat et. Zira o büyük bir velidir. Baksana biz korkumuzdan evlerimizden çıkamıyoruz. O ise cemaatini peşine takarak insanları irşat ediyor. Bu, Yüce Allah'ın kendisine verdiği büyük bir kerâmettir ve üstün bir başarıdır. Yoksa böyle zor zamanlarda irşat edip, cemaat edinmek her erin karı değildir' dedi."²⁵

4.1. İrşâd Metodu

İzzeddîn el-Haznevî'nin dikkat çeken hususiyetlerinden biri de davet ve irşat metodudur. Muhatap kitlenin konum, kabiliyet ve istidadına göre farklı sohbet meclisleri tertip eden İzzeddîn el-Haznevî, bu hususta son derece titiz ve tedbirli davrandığı nakledilmektedir. O'nun sohbet meclislerini kısaca dört başlık altında toplamak mümkündür:

Birincisi: Avam-havas her tabakadan insanların katıldığı ve herkesin kendi anlayış ve kavrayışına göre ders çıkardığı genel sohbet meclisleridir. İzzeddîn el-Haznevî burada genelde vaaz üslubunu kullanır, Kur'an ve Sünnetten çokça iktibas ederdi.

İkincisi: Sadece âlim ve sâliklerin katıldığı, tasavvufun inceliklerinin ve insanları irşat etmenin püf noktalarının anlatıldığı özel meclistir. Bu mecliste, bazen sadece anlamasını istediği kimselerin anlayacağı tarzda veciz ifadeler kullanır, diğerleri ise bir şey anlayamazdı.

²³ Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 291.

²⁴ Asker, *eş-İzzeddîn el-Haznevî*, s. 140; Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 226.

²⁵ Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 226.

Üçüncüsü: Dünya ehline has meclistir. Bu meclis, muvazzaf devlet adamlarının, kabile ve aşiret reisleri gibi bölgenin ileri gelenlerinin katıldığı meclistir. İzzeddîn el-Haznevî bu kimseleri kapasiteleri ölçüsünde irşat eder ve hayra yönlendirirdi.

Dördüncüsü: Âlim ve salih kimselerden uygun gördüğü belli başlı şahıslardan oluşan özel (havas) meclisidir. Rivayete göre İzzeddîn el-Haznevî bu meclislerden birinde tedbirin önemine değinerek babasından şöyle bir anekdot aktarır: “Ahmed el-Haznevî yanındaki sâliklerden birine hilâfet vermiş, bir başka sâlik ise, tarikatta birçok dersi tamamladığı ve epey mesafe katettiği halde hilâfet alamamıştı. Ahmed el-Haznevî’ye bunun sebebi sorulunca, Ahmed el-Haznevî şöyle cevap verir: ‘Kendisine hilâfet vermediğim kişide tedbir eksikliği var. Epey mesafe katetmiş olsa bile ona hilâfet vermek uygun değildir. Zira tedbiri noksan bir kimseye hilâfet verilirse, insanları ıslah edeceğine ifsat edebilir.’”²⁶ İzzeddîn el-Haznevî, bu şekilde kendisine yakın kimseleri irşat ederek, hilâfet için sadece ilmin ya da seyr-u sülûk etmenin yeterli olmayacağını işaret eder, tedbir ve hikmetle hareket etmenin önemine dikkat çekerdi.

İzzeddîn el-Haznevî, özellikle ulemadan birisini irşat etmek veyahut mühim gördüğü tasavvufî bir nükteyi iletmek istediğinde, o hususta yazılmış mahtût (elyazması) bir eseri kendisine takdim eder ve ilgili bahsi özel defterine aktarmasını isterdi. Böylece o âlim, söz konusu mevzuyu defterine aktarırken, şeyhin kendisine iletmek istediği mesajı alır veya öğrenmesini istediği önemli tasavvufî mevzuyu kavramış olurdu.²⁷

İzzeddîn el-Haznevî’nin davet metodunda en çok dikkat çeken husus ise hemen hemen her irşadında, “Babam Ahmed el-Haznevî ile kardeşlerim Ma’sûm el-Haznevî ve Alâeddîn el-Haznevî’den iki husus ile uğraşmamayı devraldım” diyerek vaaz kürsüsünden yüksek sesle dile getirdiği hassasiyetlerdir. Genel olarak Hazneviyye’nin, üzerine kurulduğu bu temel hususlar: “Siyasetle uğraşmamak, kimseden dünyalık istememek ve verilse dahi kabul etmemek” şeklinde özetlenebilir.”²⁸ Zira İzzeddîn el-Haznevî’ye göre, insanları irşat etmekle mükellef kimselerin muhatap kitlesi yalnız belli bir grup değil, bütün Müslümanlardır. Ona göre, her kesimden ve her düşünceden, meslek ve meşrep olarak birbirinden çok farklı insanların Hazneviyye şeyhlerinin sohbetlerine katılıp istifade etmeleri de bu hassasiyetin bir tezahürüdür.²⁹

²⁶ (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 71; Asker *eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 105-106.

²⁷ Geçer, *Asdâfü’l-Enfâs*, 50.

²⁸ Asker, *eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 130; Geçer, *Asdâfü’l-Enfâs*, 186.

²⁹ İzzeddîn el-Haznevî, bu tavrı sayesinde, Suriye başta olmak üzere tarikatın ulaştığı birçok bölgede insanların gönlünü kazanmayı başarmıştır. Ancak bu husus, zamana zaman bazı çevrelerce dillendirilen şu soruyu akla getirmektedir: “Hariçten yardım toplamayan hatta (onlara göre) verilse dahi kabul etmeyen bu yapının gelir kaynağı nedir?” Hazneviyye şeyhleri bu hususa açıklık getirmekte ve herkes gibi kendilerinin de ticaretle işgal ederek geçimlerini sağladıklarını ifade etmektedirler. bk. <https://youtu.be/ELLIPZBwR6Q> (20.10.2020-16:37); Ayrıca bk. Asker, *eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 130; Geçer, *Asdâfü’l-Enfâs*, 186. Ayrıca bk. İzzeddîn el-Haznevî’nin vasiyeti Ek-2.

5. Tasavvufî Görüşleri

5.1. Şeriat, Tarikat, İstikâmet

İzzeddîn el-Haznevî, imanî ağaca, şeriatı dallarına, tarikatı yapraklarına, hakikati da bu ağacın meyvelerine benzetir. Ona göre meyvelerin, yaprakların ve dalların ağaçtan olmadığını söylemek mümkün olmadığı gibi, tarikatın da şeriatın gayrı olduğunu iddia etmek mantıksızdır.³⁰

İzzeddîn el-Haznevî'ye göre, tarikatın asgari faydası müridi ayıplarına muttali kılmak ve sınırlarını/haddini bildirip nerede durması gerektiğini bilmesini sağlamaktır. Zira sâlikin nefsinin iyi görmesi, bu yolda kaybolmasına ve Nakşbendî âdâbından uzaklaşmasına sebebiyet verir. Bu yüzden mürid nefsinin köpek dışkısından dahi daha değersiz görmelidir. Nitekim ona göre bu necaset bile bir kerpicingin tutmasında (kalıplaşmasında) işe yarayabilir. İzzeddîn el-Haznevî, bu görüşünü Bahâeddîn Nakşbendî'nin şu sözleriyle desteklemektedir: "Kendisini Müslümanların en aşağısından dahi düşük görmeyen mürid, tarikatın kokusunu dahi almamıştır."³¹

İstikâmet hususunda selefleri ile aynı görüşte olan İzzeddîn el-Haznevî'ye göre, büyük bir tufan ya da umumi bir yangın yeryüzünü kaplar ve felaketler dünyanın dört bir yanını sarsa, selefin izinde olup istikâmet üzere olanlar bu afetten hiçbir zarar görmezler. Seleflerinden örnek vererek sözlerine açıklık getiren İzzeddîn el-Haznevî şöyle der: "Şu gördüğünüz tekkeler, zaviyeler, mescitler... Aslında (eski zamanlardan beri var olan) aynı tekkeler, aynı zaviyeler ve aynı camilerdir... Fakat içindeki insanlar aynı değildir. Zira birçoğu istikâmetten ayrılmış ve melekût âlemini bırakıp mülk ve mülkiyet âlemine yönelmiştir. Peki, geride kalan şu gördüğünüz kuru çamurdan bir fayda beklenir mi?"³² İzzeddîn el-Haznevî bu ifadelerle istikâmet üzere olmayan ya da istikâmetten sapan bazı tarikatların bir zaman sonra nasıl kaybolup gittiğine dikkat çekmiş ve asıl hünerin kerâmette değil, istikâmette olduğunu ifade etmiştir.

5.2. İnsân-ı Kâmil

İzzeddîn el-Haznevî'ye göre, insân-ı kâmil tarikat şeyhidir. Yağmur, toprağın istidadına göre farklı ekinler bitirdiği gibi, hâkeza insân-ı kâmil'den müridlere dağılan nûr-u nisbet de (müridlerin istidadına göre) kimine fayda, kimine zarar verebilir. Nitekim Nûr-u Muhammedî, siyahî köleyi manen aydınlattığı/yücelttiği halde, Ebû Cehil'i karanlığa boğmuştur. Ona göre dünyayı aydınlatan güneşin yarasalara ışık kaynağı olmadığı gibi, istidadı olmayan müridin insân-ı kâmilden fayda görmesi mümkün değildir.³³

Ayrıca ona göre, yeryüzünde evliyâ olmasaydı dünya harap olurdu. Çünkü insanoğlu Rabbine kulluk etmek için yaratıldığı halde bu vazifeyi hakkıyla yerine getiren

³⁰ Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 42.

³¹ Geçer, *Asdâfû'l-Enfâs*, 69, 100, 145; *Külliyât-ı Suğrâ*, 287.

³² Geçer, *Asdâfû'l-Enfâs*, 33,41; (Heyet), *İzzeddîn el-Haznevî*, 1996, 62-68.

³³ Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 290.

sadece evliyâullahıdır, diğerleri ise onların bereketiyle yaşamaktadırlar.³⁴ Ayrıca velâyet ile velilere yakınlık arasında ilişki kuran İzzeddîn el-Haznevî, evliyâyâ yakın olanların Allah'ın lütfunu müşâhede edebileceklerini, ancak müridin bu yakınlığa evvelden kendisini hazır hale getirmesinin gerekli olduğunun ifade etmektedir.³⁵

5.3. Sâlik-Mürîd

İzzeddîn el-Haznevî'ye göre sâlik, *sâlik-i mürîd* ve *sâlik-i murâd* diye ikiye ayrılır. Sâlik-i mürîd, istidadı tam olmadığı halde, seyr-u 237ülük için bir mürşidin huzuruna gelmiş kimsedir. Sâlik-i murâd ise istidadı ve kefaati tam olan sâlik demektir. Ona göre böyle kişiler fabrikadan yeni çıkmış araca benzer, yakıtı dâhil her şeyi tamdır, hedefine ulaşması için sadece sürücüye ihtiyaç duyar. Şeyhlerin istediği mürid de işte böyledir.³⁶

İzzeddîn el-Haznevî ayrıca şöyle demektedir: “Sâlik, kâmil bir mürşide intisap ettiğinde niyetini tasfiye edip tamamen ona bağlanmalıdır. Zira bir şeyhin yanında sübut etmeyip, şeyhler arasında mekik dokuyan kimseler hüsrandır.”³⁷

5.4. Sohbet ve Teslimiyet

İzzeddîn el-Haznevî'ye göre sohbet, bulanıklığı sadeliğe, çirkini güzele, rezaleti fazilete ve gafleti huzura dönüştüren bir kimyadır. Ona göre “Namaz kaza edilir fakat sohbet kaza edilmez” sözünün sırrı da buradadır. Salihlerin sohbetinde birçok hayır olduğunu söyleyen İzzeddîn el-Haznevî, âmânın, bir rehber olmadan yolunu bulamayacağı gibi, manevî engellerin aşılıp yüksek makamlara terakki etmenin de mürşidsiz mümkün olamayacağını ifade eder. Ayrıca ona göre sohbet, bânının imarına yardımcı olduğu gibi, sâlikin hakikate ulaşmasına da vesile olur.³⁸

Hazneviyye tasavvufunun iki rüknü olduğunu ve bunların ilkinin; *şerîata ittiba*; ikincisinin ise *muhabbet, ihlas ve teslimiyet* olduğunu ifade eden İzzeddîn el-Haznevî, bu hususta şöyle bir örnek verir: “Şayet mürşid, müridin eline testiği verir de ‘git bunu denizden doldur da gel’ derse, mürid de yolda giderken testisini doldurmuş biriyle karşılaşır ve onun testisindeki suyu kendi testisine aktarıp yarı yoldan dönerse edebe muhalefet etmiş olur.”³⁹

5.5. Diğer Bazı Görüşleri

İzzeddîn el-Haznevî, tasavvufun istismar edilmesi ile ilgili hassasiyetlerini şöyle dile getirmektedir: “Bazı kimseler tarafından tasavvufun/tarikatın maddeye ve dünyevi çıkarlara alet edilip istismar edildiği de bir gerçektir. Böylelerine karşı savaş açmak hepimizin görevidir. Çünkü böylesi paha biçilmez bir değeri lekeleyip zarar vermek bütün insanlığa zarar vermek demektir.”⁴⁰

³⁴ Geçer, *Külliyat-ı Suğrâ*, 223.

³⁵ Geçer, *Külliyat-ı Suğrâ*, 223.

³⁶ Geçer, *Asdâfü'l-Enfâs*, 40.

³⁷ Geçer, *Asdâfü'l-Enfâs*, 166.

³⁸ Geçer, *Asdâfü'l-Enfâs*, 46, 61; *Külliyat-ı Suğra*, s. 183, 278, 287.

³⁹ (Heyet), *el-Ârif Billâh Zilcenâheyn eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 1996, 66.

⁴⁰ Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 297.

İzzeddîn el-Haznevî'ye göre cezbe, kalbin ağıyardan temizlenmesi için önemli bir vesiledir. Ona göre madeni eşyalar için ateş ne ifade ediyorsa, mürid için de muhabbet onu ifade eder. Dolayısıyla madenler ateşle buluşmadan değersiz karışımlarından arınmadığı gibi, müridin kalbi de muhabbet ateşiyle buluşup, cezbelere ağıyârı eritmediği sürece temizlenmesi ve ağıyardan arınması mümkün değildir.⁴¹

İzzeddîn el-Haznevî'ye göre hizmet olmadan, 238ahbu olmaz. Zira ona göre vusul için önce kurb (yakınlık) şarttır. Bu da ancak onun (238ahbunun) rızası ile mümkündür. Rıza makamı ise mahbuba karşı alçak gönüllü olmakla elde edilir. Bunun için de hizmet şarttır.⁴²

İzzeddîn el-Haznevî'nin tasavvufa ve tarikatlara karşı çıkanlara karşı tavrı da Hâlidîlikle paralellik göstermektedir. Zira bu konuda şöyle dediği nakledilmektedir: “Şeyhin münkirleriyle oturup kalkan bir mürid gördüğünüzde onu önce işâretle uyarın. Şayet anlamazsa sarahaten söyleyin. Buna rağmen hâlâ devam ederse ondan uzak durun. Zira Nakşbendî şeyhlerinden birisi bir kimseden yüz çevirirse bütün silsile ondan yüz çevirir.”⁴³ Nitekim Nakşbendî-Hâlidî anlayışa göre fer'in inkârı aslın inkârını gerektirir.⁴⁴

6. Ailesi

İzzeddîn el-Haznevî, hayatında iki evlilik yapmıştır. İlk eşi Râbia Hanım, amcası Muhammed Emîn'in kızıdır. İzzeddîn el-Haznevî'nin bu hanımından dört kız, üç de erkek olmak üzere yedi çocuğu olmuştur. Erkeklerin isimleri şöyledir: Diyâüddîn, Muhammed Ma'sûk ve Bahâüddîn. Diyâüddîn genç yaşta vefat etmiş, Muhammed Ma'sûk ise faili meçhul bir suikasta kurban gitmiştir.⁴⁵ İzzeddîn el-Haznevî'nin ikinci eşi ise Mardin'in

⁴¹ Geçer, *Asdâfü'l-Enfâs*, 8.

⁴² Geçer, *Asdâfü'l-Enfâs*, 15

⁴³ Geçer, *Asdâfü'l-Enfâs*, 104.

⁴⁴ Abdurrahman et-Tâhî, *İşâretler* (İstanbul: Sey-tac Yayınları, 2003), 154.

⁴⁵ Muhammed Ma'sûk el-Haznevî, İzzeddîn el-Haznevî'nin oğludur. 1957'de Suriye Haseke ili Kamışlı Kazasına bağlı Telma'rûf köyünde doğdu. Temel dinî eğitimini Hazneviyye medresesinde aldı. Daha sonra Mısır'a giderek Ezher Üniversitesi'nden mezun oldu. Ancak sonraları siyâsî meselelere müdahil olduğu ve Nakşbendî-Haznevî tarikatının âdâbına riayet etmediği gerekçesiyle babası İzzeddîn el-Haznevî ile sorunlar yaşadı. Zira yukarıda temas edildiği üzere Hazneviyye şeyhleri, siyasetle uğraşmamayı ve dünya malı toplamamayı kendilerine prensip edinmişlerdir. M. Ma'sûk el-Haznevî bu prensiplere uymadığı gerekçesiyle henüz hayatta iken, babası İzzeddîn el-Haznevî kendisiyle yollarını ayırmış ve Hazneviyye dergâhıyla bir ilgisinin kalmadığını ilan etmişti. M. Ma'sûk el-Haznevî, 01.06.2005 tarihinde, Suriye'nin Deyrizzûr kentinde ölü olarak bulunmuştur. Uluslararası Af Örgütü, M. Ma'sûk Haznevî'nin Suriye istihbarat servisleri tarafından kaçırılarak işkenceyle öldürüldüğünü iddia etmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bk. Yenişafak.com. “Suriye'ye Haznevi Baskısı”. (Erişim 12.09.2020). <https://www.yenisafak.com/arsiv/2005/haziran/04/d01.html>. Öte yandan bazı çalışmalarda M. Ma'sûk el-Haznevî'nin Hazneviyye müşidi olarak tanıtıldığı ve bu manada ciddi bir yanılığa düşüldüğünü ifade etmek isteriz. Nitekim kendisinin tasavvufî anlamda hilafetinin olmadığı gibi, ne yazılarında ne de katıldığı programlarda böyle bir iddiası olmamıştır. Buna rağmen, vefatından sonra bazı yayın organları tarafından kendisi için böyle bir yakıştırmada bulunulması düşündürücüdür. Ayrıca M. Ma'sûk Haznevî, babasının vefatından sonra ağabeyi Muhammed el-Haznevî'ye biat ettiğini açıkça ilan etmiştir. Muhammed el-Haznevî'ye biat ettiği video görüntüsü için bk. Muhammed Vefa, “Şeyh Maşuk Haznevi Bey'at Konuşması”. *Youtube*. (20 Kasım 2012). 00:00:01-00:07:25. <https://www.youtube.com/watch?v=mVcqpU105d4>) Örneğin, Özkan Gökcan, “Suriye'nin Kürt Meselesinin Tarihsel Seyri (1946-2011)” isimli çalışmada M. Ma'sûk el-Haznevî'yi “Hazneviyye

Midyat ilçesine bağlı Dalinê (Sivrice) köyünden Hacı Reşit Acar'ın kızı Behiyye Hanımdır. İzzeddîn el-Haznevî'nin bu hanımından da dört erkek üç de kız olmak üzere yedi çocuğu olmuştur. Erkekler; Abdullah, Muhammed Râşid, Muhammed Ârif ve kendisinden sonra Hazneviyye'ye postnişin olan en büyük oğlu Muhammed el-Haznevî'dir.

7. Vefatı

İzzeddîn el-Haznevî, vefatının yaklaştığını anlayınca, tarikatta ileri gelen bazı müritlere mektup yazarak Cuma günü (şeyhin vefat günü) kendilerini de ilgilendiren çok önemli bir konu için ivedilikle şeyhin Bülüdân'daki⁴⁶ evinde hazır bulunmalarını ister.⁴⁷ Cuma günü ikindivakti İzzeddîn el-Haznevî namaz için cemaatin arasına çıkar. Namazdan sonra cemaate dönüp sohbet etmeye başlayan İzzeddîn el-Haznevî, o esnada fenalaşıp hastaneye kaldırılır. Ancak tüm müdahalelere rağmen kurtarılamaz ve 31 Temmuz 1992'de Cuma günü, 63 yaşında vefat eder.⁴⁸

İzzeddîn el-Haznevî'in naaşı, ertesi sabah hastanenin yakınlarındaki Sa'd b. Muâz Camii'ne getirildi. Cenaze namazını, Şam'ın ileri gelen âlimlerinin hazır bulunduğu bir kalabalık eşliğinde dönemin Suriye Vakıflar Bakanı Prof. Dr. Abdülmecîd Tırabulsî kıldırdı. Bakan, cenaze namazından sonra İzzeddîn el-Haznevî'nin ilmî ve tasavvufî yönünden, himmet ve gayretinden bahsederek veciz bir konuşma yaptı. İzzeddîn el-Haznevî'nin cenazesi Telma'rufa nakledilerek, 2 Ağustos 1992'de Ahmed el-Haznevî ve kardeşleri Ma'sûm el-Haznevî ile Alâeddîn el-Haznevî'nin medfun oldukları markada (kabristana) defnedildi.⁴⁹

8. Eserleri

İzzeddîn el-Haznevî, ağabeyi Alâeddîn el-Haznevî ile birlikte Ahmed el-Haznevî'nin sohbetlerini (*Suhab*) cem etmişlerdir. Bu eser henüz yayınlanmamıştır. İzzeddîn el-Haznevî'nin bundan başka küçük bir risâlesi bulunmaktadır. Toplamda altı varaktan (12 sayfa) oluşan bu risâlede İzzeddîn el-Haznevî, babası Ahmed el-Haznevî'nin vefatına dair işaretlere yer vermektedir. Henüz basılmamış olan bu eserin

dergâhının lideri" olarak tanıtarak, ciddi bir hataya düşmüştür. (bk. Özkan Gökcan, "Suriye'nin Kürt Meselesinin Tarihsel Seyri (1946-2011)", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 5/2 (28 Aralık 2018), 182.

⁴⁶ Şam'ın 45 km kuzeybatısında bulunan Şam kırsal bölgesi.

⁴⁷ İzzeddîn el-Haznevî, mektubunda şöyle diyordu: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla. Şeyh Bessâm, Molla Ali, Sadullah, Ahmed Şavuş ve Abdülmecid'e. Allah'ın selamı rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. Allah'tan dileğim, matlup olduğu şekliyle hayırla yaşamanızdır. Allah'tan hem dünya hem de ahireti ilgilendiren konularda hayır üzerinde olmanızı dilerim. Gelecek Cuma, hepinizi ilgilendiren çok önemli bir iş için burada hazır bulunmanız gerekmektedir. (26.07.1992/Ahmed el-Haznevî oğlu: İzzeddîn el-Haznevî). (bk. Geçer, *Asdâfü'l-Enfâs*, 196; (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 65).

⁴⁸ İzzeddîn el-Haznevî sohbet esnasında rahatsızlanınca yanında oturan Şam kurrâlarından Arabî Kabbânî'ye mikrofonu uzatarak sohbede devam etmesini söyler. Misafir zât emre imtisal babından biraz muhabbetten bahsedip sohbeti bitirir. Müridler, Şeyhin kendisini kibleye doğru çevirdiğini görünce ağlamaya başlarlar. Onların bu durumuna dayanamayan İzzeddîn el-Haznevî, hastaneye gitmeye razı olur. Orada misafir olan Arabî Kabbânî'nin aracı kapiya yanaşır, arka koltuğa Şeyhin hadimlerinden Hasan Efendi oturur ve İzzeddîn' el-Haznevî'yi kucağına alarak Şam hastanesine giderler. Ancak tüm müdahalelere rağmen kurtarılamaz. (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 80; Asker, *eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 165-166; Geçer, *Külliyat-ı Suğra*, 205.

⁴⁹ (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî*, (1995), 81-82; Asker, *eş-İzzeddîn el-Haznevî*, s. 167.

bir kopyası elimizde mevcuttur. İzzeddîn el-Haznevî bunun dışında herhangi bir eser kaleme almamıştır. İlmîne ve derin anlayışına rağmen neden bir eser yazmıyorsunuz diye sorulduğunda: “Büyüklerimiz selef-i sâlihûn, yazılmadık bir şey bırakmamışlardır. Bizim üzerimize düşen ise onların yazdıklarını anlayıp amel etmektir”⁵⁰ şeklinde cevap verdiği nakledilmektedir.

9. Halifeleri

Yukarıda ifade edildiği gibi İzzeddîn el-Haznevî, en büyük oğlu Muhammed el-Haznevî'yi Hazneviyye dergâhına postnişin tayin etmiştir. Yine selefi Alâeddîn el-Haznevî'nin halife tayininde olduğu gibi, İzzeddîn el-Haznevî de Muhammed el-Haznevî'ye bağlı olmaları kaydıyla dört kişiye daha hilâfet vermiştir. Bunlar: Estel'li (Midyat) Galip Çiçek, Elazığlı Ubeydullah Seydaoğlu, İstanbul'da mukim Bingöllü Hüsnü Geçer ve Yozgat Şefaati eski müftüsü (şu an Konya Müftülüğünde Diyanet İşleri Başkanlığı Vaizi) Mardin'li Ahmed Özkan'dır. İzzeddîn el-Haznevî, bu halifeleri özellikle Nakşbendî-Haznevî dergâhının âdâbına bağlı kalmaları, tarikatı kendi çıkar ve menfaatleri için kullanmamaları ve istismardan kaçınmaları hususunda uyarılmış, manevî yükü yüklenen Hazneviyye'nin yeni şeyhine bu hususta yardımcı olmalarını vasiyet etmiştir.⁵¹ İzzeddîn el-Haznevî'nin halifelerini kısaca tanıtmak istiyoruz:

9.1. Muhammed el-Haznevî

İzzeddîn el-Haznevî'nin 1992 senesinde vefat etmesi üzerine, vasiyeti ile yerine en büyük oğlu ve halifesi Muhammed el-Haznevî geçmiştir.

Muhammed el-Haznevî, 1949 yılında dedesi Ahmed el-Haznevî'nin kurduğu, Suriye'nin Haseke ili Kamışlı kazasına bağlı Telma'rûf köyünde doğdu. İzzeddîn el-Haznevî'nin oğlu ve Hazneviyye dergâhının beşinci şeyhidir. *Muhammed* ismi ona dedesi Ahmed el-Haznevî tarafından verilmiştir.⁵² Muhammed el-Haznevî, 2005 senesinde ailesi ile birlikte umre için gittikleri kutsal topraklarda vefat ettiğinden, vefatından sonra *Şehîdü'l-Harameyn* (Mekke-Medine şehidi) lakabıyla anılmıştır.⁵³

Hem ilmî hem de tasavvufî hayatın canlı olduğu bir muhitte yetişen Muhammed el-Haznevî, küçük yaşta Kur'ân-ı Kerîm'i okudu. Ardından sarf, nahiv, belagat ve mantık gibi alet ilimlerini tahsil etti. Daha sonra da Mustafa el-Buğa gibi bölgenin ileri gelen âlimlerinden islamî ilimleri ikmâl edip babasından icâzet aldı.⁵⁴

Muhammed el-Haznevî, henüz genç yaşta bir yandan Haznevî Şer'î İlimler Enstitüsü'nün idaresini yürütmeye, bir yandan da öğrencilerin dersleriyle meşgul olmaya başladı. Ayrıca ziraatla ilgili işleri, tekke ihtiyaçlarını ve dergâhın resmî işlerinin

⁵⁰ Az, *Nakşbendî-Hâlidîliğin Bir Kolu Olarak Haznevîlik*, s. 114.

⁵¹ (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî*, 91.

⁵² Rivâyete göre Muhammed el-Haznevî doğduğunda, dedesi Ahmed el-Haznevî ona ismini vermiş ve hakkında: “Bu çocuk gelecekte bizim şanımızı yüceltecektir” diyerek, ondaki istidada işaret etmiştir. bk. Nurettin Aydın, *Nakşbendîliğin Hâlidîye Kolu Haznevîler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Mardin İli Örneği)* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2016), 44.

⁵³ (Heyet), *Âdâbü't-Tarîkati'n-Nakşbendiyye*, 180.

⁵⁴ Abdurrahman Aslan, *Haznevî Bahçesi*, çev. Muhammed Aslan (Adana: y.y., 2011), 3.

de birçoğunu yine kendisi üstlendi. Ayrıca babası İzzeddîn el-Haznevî birçok sorumluluğu kendisine yükleyerek, onun hem ilmî hem de tasavvufî açıdan olgunlaşmasını sağladı. Hayatının büyük bir bölümünü İzzeddîn el-Haznevî'nin refakatinde geçiren Muhammed el-Haznevî, seyr-u sülûk dönemi hakkında: “Ben hiçbir zaman İzzeddîn el-Haznevî'ye babam gözüyle bakmadım. O, benim gözümde daima bir mürebbi, müşid-i kâmil ve benim şeyhimdi” dediği nakledilir.⁵⁵ İzzeddîn el-Haznevî henüz hayatta iken onun hakkında: “Allah’a şükür oğlum Muhammed, tarikatın ve müridlerin yükünü benden almıştır. O benim sağ kolumdur” demiştir.⁵⁶

Babasının gözetiminde günden güne tasavvuf yolunda terakki eden Muhammed el-Haznevî, 1992'de babasının vefatından sonra Hazneviyye'nin başına geçti. İzzeddîn el-Haznevî vasiyetinde: “İstihare ve istişarelerden sonra kendisinden daha hayırlı kimseyi görmediğini” belirterek, onu Nakşbendiyye şeyhlerine ilhak ettiğini ifade etmiştir.⁵⁷

Muhammed el-Haznevî, 11 Ramazan 1426/11 Ekim 2005 tarihinde ailesiyle birlikte çıktığı umre yolculuğunda trafik kazası geçirmiş ve bu kazada kendisiyle birlikte ailesinden dört kişi daha 19 Ramazan 1426/22 Ekim 2005 tarihinde vefat etmişlerdir. Naaşları ailenin talebi üzerine Telma'rûf'a getirilmiş ve binlerce seveninin kıldığı cenaze namazı sonrasında⁵⁸ Haznevî şeyhlerinin kabristanına defnedilmişlerdir.⁵⁹

Muhammed el-Haznevî'nin tek halifesi kendisinden sonra Hazneviyye dergâhına postnişin olarak tayin ettiği oğlu Muhammed Mutâ' el-Haznevî'dir. Muhammed el-Haznevî'nin başka halifesi yoktur. Ayrıca kendisinin yazmış olduğu herhangi bir eseri de bulunmamaktadır. Bazı sohbetleri talebeleri tarafından derlenmiş ancak henüz kitap olarak basılmamıştır. Bu sohbetleri, genelde Hazneviyye müridleri kendi aralarında çoğaltmaktadırlar.

9.2. Galip Çiçek

Galip Çiçek, 1932 yılında Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Helah köyünde doğdu. Rivayete göre ilköğretimini tamamladıktan sonra evi terk etmeyi planlıyordu. Ancak ailesi kimliğini saklayarak ona mani oldu. Daha sonra Acırlı köyünde görev yapan Şeyh Ahmed el-Haznevî'den icâzetli Molla Abdurrahman onu himayesine alarak önce alet ilimlerini, daha sonra da İslami ilimleri okuttu. Ayrıca evlilik çağına geldiğinde onu evlendirdi. İlk oğlu doğuncaya kadar hocasının yanında eğitimine devam eden Molla Galip, ilmini tamamlayınca Mardin'in Savur ilçesine bağlı Rajdiyê (Üçkavak) ve Erbil (Koşuyolu) köylerinde bir süre imamlık yaptı. Daha sonra Estel (Midyat) Melle İsmail Camii'ne kadrolu olarak atandı. Hocası Molla Abdurrahman vesilesiyle Haznevî şeyhleriyle tanıştığı anlaşılan Galip Çiçek, İzzeddîn el-Haznevî'nin yanında seyr-u

⁵⁵ Muhammed el-Haznevî, babasının vefatına kadar daima onunla birlikte olduğundan, hatme-i hâcegân duasında “فكان كظله في حله وترحاله” (hazırda ve seferde onun gölgesi gibiydi) gibi sıfatlarla anılmıştır.

⁵⁶ (Heyet), *Yâd Bülteni* (b.y., y.y., 2007), 45-46.

⁵⁷ (Heyet), *Yâd Bülteni*, 49.

⁵⁸ Haber7.Com “Muhammed Haznevi dualarla defnedildi” (Erişim 22.02.2020) <http://www.haber7.com/dunya/haber/118387-muhammed-Haznevî-dualarla-defnedildi>.

⁵⁹ (Heyet), *Yâd2010*, ed. Saadettin Acar (İstanbul: Uğur Matbaacılık, 2010), 42; (Heyet), *Dürretü İklîli Hâmi'l-Aktâbi'l-Haznevîyyîn*, (b.y., y.y., ts.), 44.

sülûkünü tamamlayarak hilâfet aldı. Sohbet meşrepli bir sufi olan Molla Galip, çarşı-Pazar sürekli gezerek insanları irşat ettiği ve bu yüzden bölge halkı tarafından çokça sevilip sayıldığı nakledilmektedir. Galip Çiçek 11.05.2002 yılında Estel'de vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir. Cenazesine büyük bir kalabalık katılmıştır. O dönemde Hazneviyye postnişini olan Muhammed el-Haznevî de taziyyeye katılmış ve bu salih halifenin vefatının, başta kendisi için, sonra da bölge halkı için büyük bir kayıp olduğunu ifade etmiştir. Molla Galip geride halife bırakmamıştır.⁶⁰

9.3. Hüsnü Geçer

Hüsnü Geçer 1943 yılında Bingöl'ün Kiğı ilçesine bağlı Tümüç (Kamışgölü) köyünde dünyaya geldi. İlk eğitimini ilim ehli bir zat olan pederinden alan Hüsnü Geçer, sekiz yaşında babasının vefat etmesi üzerine Elazığ'lı Muhammed Hâdî el-Kavmânî'nin medresesine iltihak ederek ilim tahsiline devam etti. Burada bir yıl, Muhammed Hâdî'nin kardeşi Hacı Mesut'un yanında da iki yıl okudu. 11 yaşında Bitlis'in Nurşin (Güroymak) ilçesine gitti. İki yıl da burada okuduktan sonra 13 yaşında Suriye'ye geçti. Yedi yıl hiç eve gelmeden Haznevî dergâhında ilim tahsilini sürdüren Geçer, 19 yaşında Alâeddîn el-Haznevî'nin elinden ilmî icâzetini aldı. Daha sonra tasavvuf amellerine başlayan Molla Hüsnü, 1963'de askerlik vazifesini ifa etmek için memleketine dönmek zorunda kaldı. Askerliğini bitirdikten sonra Bingöl'ün Kiğı ilçesine bağlı Kamrud (Hasbağlar) köyünde resmi imam-hatip olarak göreve başladı. Burada 20 yıl boyunca hem irşâdla hem de talebe yetiştirmekle meşgul oldu. Bu süre zarfında şiirlerini ihtiva eden *Divân-ı Hazîn* ve *Güldân* adlı eserlerini yazdı. Ayrıca o dönemde Hazneviyye mürcüdi İzzeddîn el-Haznevî'nin terbiyesi altına girdi. İzzeddîn el-Haznevî'nin işaretiyle İstanbul'a geçen Hüsnü Geçer, önce Ümraniye İmam Şafii Camii sonra da İmam Azam Camii'nde görev yaptı. İmamlık yaptığı süre zarfında farklı seviyelerde birçok talebesi oldu. Hüsnü Geçer, İzzeddîn el-Haznevî'nin terbiyesi altında seyr-u sülûkünü tamamlayarak vefatından sonra işaret ettiği beş halifeden biri oldu. Halen İstanbul Ümraniye'de hayatını sürdüren Molla Hüsnü, ilmî faaliyetlerine devam etmektedir.⁶¹ Molla Hüsnü'nün matbu birçok eseri bulunmaktadır. *Divân-ı Hazîn*, *Güldân*, *Asdâfü'l-Enfâs*, *Külliyât-ı Suğrâ*, *Külliyât-ı Kübrâ* ve *Hanımlara Rehber* bunlardan bazılarıdır.

9.4. Ubeydullah Seydaoğlu (el-Kavmânî)

Ubeydullah Seydaoğlu (el-Kavmânî) 1938 yılında Elazığ'ın Karakoçan ilçesine bağlı Kavumân (Yücekonak) köyünde doğdu. Ailenin tek erkek çocuğu olan Ubeydullah Seydaoğlu'nun babası Abdullah, annesi ise Asiye Hanımdır. Aslen Diyarbakır Lice'li olan aile, babası Abdullah döneminde Karakoçan'a göç etmiştir. İlmî bir muhitte yetişen Ubeydullah Seydaoğlu ilk eğitimini aile büyüklerinden alır. Dayısı Şükrü ve amcazadesi Muhammed Hâdî'nin yanında bir süre medrese eğitimi gördükten sonra Diyarbakır Hani'li Molla Osman, Bingöl'lü Abdullah Güler ve Muş'lu Molla Zeki gibi âlimlerden

⁶⁰ Masum Akman, "Molla Gâlib Çiçek" (Ahmet Az, Yazılı Kayıt, 7 Ağustos 2020). Taziye ile ilgili bilgi için ayrıca bk. Faruk Çiçek, "Şeyh Muhammed, Molla Galip Taziyesinde". *Youtube*. (20 Ağustos 2017), 00:00:01-00:03:24. <https://www.youtube.com/watch?v=EkU7JMsAGFA>

⁶¹ Geçer, *Külliyât-ı Suğrâ*, 5-7.

istifade eder ve Halid-i Ohîni'nin tavsiyesi üzerine Molla Zeki'nin medresesinde dört yıl kadar müderrislik yapar. Daha sonra buradan Nurşin'e geçen Ubeydullah Seydaoğlu, 1954 yılında Nurşin'de Alâeddîn el-Haznevî ile tanışır. Ma'sûm el-Haznevî'nin tarikat şeyhi olduğu bu dönemde Telma'rûfa giden Seydaoğlu, burada iki sene kalıp asıl memleketi olan Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Sisî (Yolçatı) köyüne döner. Ma'sûm el-Haznevî'nin vefatına kadar ara ara Telma'rûfa gidip gelen Ubeydullah Seydaoğlu, Ma'sûm el-Haznevî'nin vefat etmesi üzerine Telma'rûftan ayrılır ve İstanbul'da Muhammed Said Cızmerkî'nin ders halkasına katılarak icâzet alır. Ardından Elazığ'ın Karakoçan ilçesine bağlı Yukarıovacık (Kürükhan) köyüne gelerek burada talebe yetiştirmekle meşgul olur. Bu dönemde vatani görevini ifa eden Seydaoğlu'nun tasavvuf eğitimi tam olarak askerlikten sonra başlar. Medresesine Muhammed Kavumânî'yi görevlendirerek Telma'rûfa giden Seydaoğlu, Alâeddîn el-Haznevî'nin vefatından sonra İzzeddîn el-Haznevî'nin gözetiminde tasavvuf derslerine devam eder. İzzeddîn el-Haznevî'nin yanında seyr-u sülûkünü tamamlayan Ubeydullah Seydaoğlu, İzzeddîn el-Haznevî'nin beş halifesinden biri olur. Molla Ubeydullah hala hayatta olup Elazığ'ın Karakoçan ilçesine bağlı Yukarıovacık köyünde ilmî faaliyetlerine devam etmektedir.⁶²

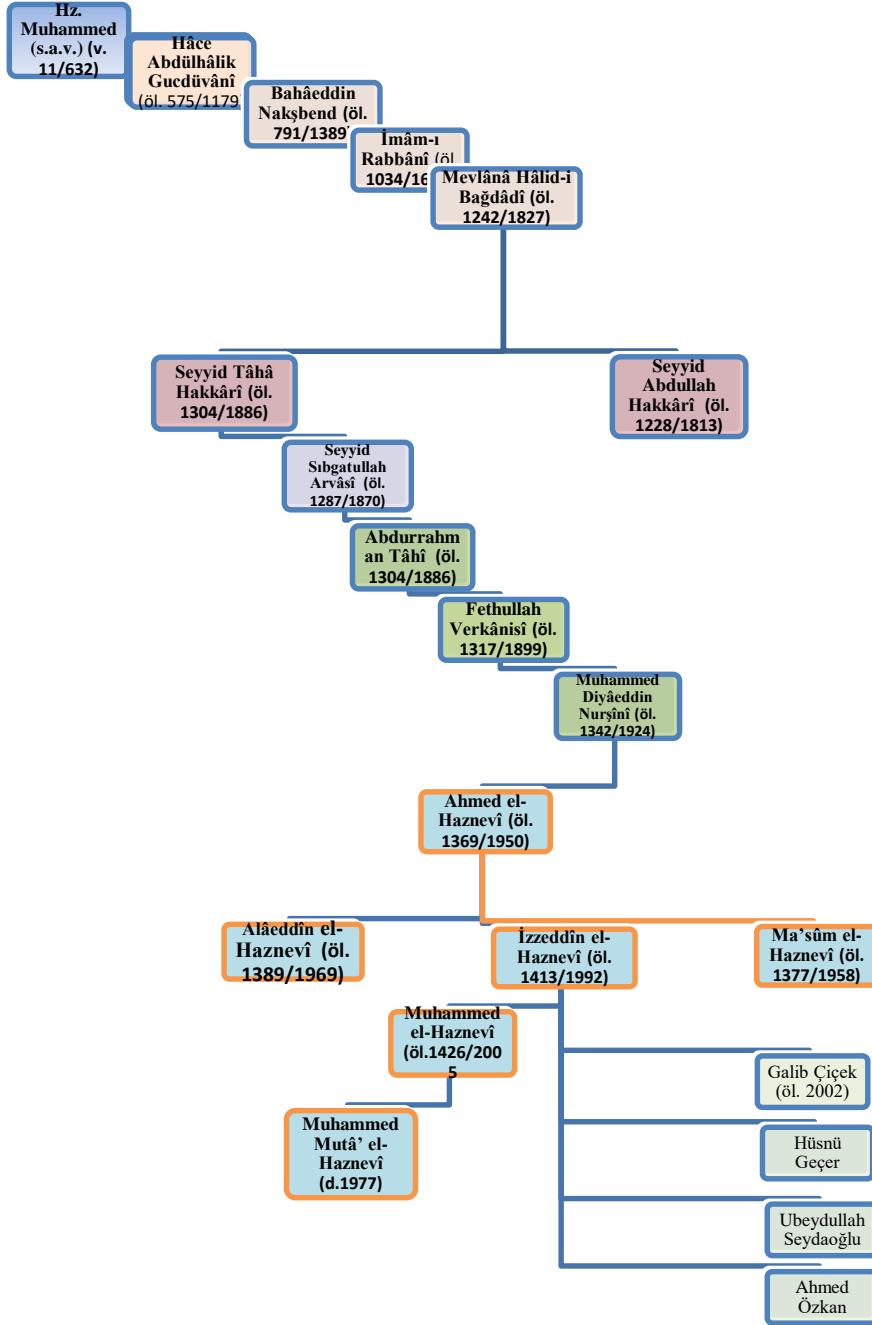
9.5. Ahmet Özkan

Molla Ahmet Özkan 1956 yılında Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Gelinkaya köyünde dünyaya geldi. İlköğretimini köyünde, İmam-Hatip Lisesini Adana'da okudu. Daha sonra Konya Yüksek İslam Enstitüsü'nde eğitimine devam eden Ahmet Özkan, 1979'da Mardin'in Ömerli ilçesine müftü olarak atandı. Burada müftülük yaparken, İzzeddîn el-Haznevî'nin Midyat'a geldiğini duyunca, kendisini ziyaret etmek için Midyat'a gitti. Bu ziyarette İzzeddîn el-Haznevî'den etkilenen Özkan'ın şeyhiyle birlikteliği Şeyh İzzeddîn'in vefat ettiği 1992 yılına kadar devam etti. Bu süre zarfında gerek Türkiye'de, gerek Avrupa'nın değişik ülkelerinde şeyhinin yanında bulunarak tasavvufun inceliklerini öğrendi. Özkan, İzzeddîn el-Haznevî'nin vefatından sonra oğlu Muhammed el-Haznevî'nin de uzun süre konuşmalarını Arapça ve Kürtçe'den Türkçe'ye tercüme etti. Halen Konya İl Müftülüğünde Diyanet İşleri Başkanlığı Vaizi olarak görev yapan Molla Ahmet'in birçok eseri bulunmaktadır. *Eriyen Buz Kalıpları Ömür, Mukaddes Yolculuk Hac ve Telkin Risalesi* bunlardan bazılarıdır.⁶³

⁶² Muhammed Abdullah Seydaoğlu, *Sultanü'l-Ârifîn* (İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 2019), 21-87-94-234.

⁶³ Ahmet Özkan, "Ahmet Özkan" (Ahmet Az, Yazılı Kayıt, 9 Eylül 2020).

10. Silsilesi

SONUÇ

Ahmed el-Haznevî'nin Suriye'nin Haseke ili Kamışlı ilçesine bağlı küçük bir köy olan Hazne'de kurduğu tarikat, kendisinden sonra tarikata postnişin olan oğulları; Ma'sûm el-Haznevî ve Alâeddîn el-Haznevî tarafından devam ettirilmiş, İzzeddîn el-Haznevî ile birlikte ülkenin hemen hemen bütün illerinde, ilçe, kasaba ve köylerinde yayılma imkânı bulmuştur. İzzeddîn el-Haznevî'nin 1992'de vefat etmesi üzerine dergâhın başına geçen oğlu Muhammed el-Haznevî ve onun da halifesi Muhammed Mutâ' el-Haznevî Nakşbendî-Haznevî âdâbını Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesi başta olmak üzere Ortadoğu'nun birçok ülkesine ulaştırmayı başarmışlardır. İzzeddîn el-Haznevî, genelde ulemâyla iyi ilişkiler kurması, Hâlidîlikte olduğu gibi tekke-medrese birlikteliğini sürdürmüş olması, İslâm'ın zâhirî hükümlerine sıkı sıkıya bağlılığı, cehrî zikir, raks ve semâ (mûsikî) yerine, hafî zikri esas alması, sembolizmden, Hurûfluk ve Bâtınîlik gibi heterodoks düşüncelerden uzak durması sebebiyle zâhir ulemânın da sempatisini kazanmayı başarmıştır. Bütün bu hususiyetleri bir araya getirdiğimizde, İzzeddîn el-Haznevî'nin ve temsil ettiği Hazneviyye tasavvuf geleneğinin, nazarî olmaktan ziyade, tasavvufun amelî yönünü yansıttığını söyleyebiliriz. Ayrıca İzzeddîn el-Haznevî'nin dikkat çeken özelliklerinden biri de siyasete ve siyasîlere karşı menfi tutumu, kimseden dünyalık talep etmemesi ve verilse dahi kabul etmeyeceği yönündeki yaklaşımıdır. Hazneviyye, halef-selef bağı açısından da son derece kuvvetli bir yapıya sahiptir. Bu yüzden dergâhın kurucusu Ahmed el-Haznevî'den itibaren posta oturan her şeyh, önceki şeyhlerin izinden gitmekte ve Nakşbendî-Hâlidîliğin tasavvuf geleneğini korumak için azami hassasiyet göstermektedir. Nitekim İzzeddîn el-Haznevî de bu hususta seleflerine tabi olduğunu vurgulamış ve bu prensiplere sıkı sıkıya bağlı olduğunu her fırsatta vurgulamıştır. Dolayısıyla İzzeddîn el-Haznevî'nin tasavvuf anlayışı tam anlamıyla Nehrî ve Nurşîn şeyhlerinin tasavvuf anlayışını yansıttığını söyleyebiliriz. Ancak halife belirlemede ve şeyhinin vasiyetinde belirtildiği üzere şeyhinin halifelerinin kendisine bağlı hareket etmeleri konusunda Hâlid-i Bağdâdî'ye daha yakın durduğu görülmüştür. Nitekim Hazneviyye prensiplerine uymadıkları gerekçesiyle şeyhinin bazı halifelerini azletmesi, bazılarını Hazneviyye tasavvuf anlayışına bağlı kalmaları hususunda 14 maddelik taahhütname imzalatması, hatta Hazneviyye âdâbına muhalefet ettiği gerekçesiyle öz oğlu Muhammed Ma'sûk'tan irtibatını kesmesi, bunun bir tezahürüdür. Bu yönüyle Hazneviyye dergâhı, Hâlidîlikte olduğu gibi merkezîyetçi bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- (Heyet), *Âdâbü't-Tarikati'n-Nakşbendiyye*. b.y: y.y., ts.
 (Heyet), *Dürretü İklîli Hâmi'l-Aktâbi'l-Haznevîyyîn*. b.y.: y.y., ts.
 (Heyet), *el-Ârif Billâh Allâme eş-İzzeddîn el-Haznevî*. b.y: y.y., 1995.
 (Heyet), *eş-İzzeddîn el-Haznevî*. Dimaşk: Matbaatü Akrame, 2000.
 (Heyet), *ez-Zikrâ'r-Râbiata Aşara*. b.y.: y.y., 2006.
 (Heyet), *İzzeddîn el-Haznevî*. b.y.: y.y., 2005.
 (Heyet), *Yâd Bülteni*. b.y.: y.y., 2007.

- (Heyet), *Yâd2010*. ed. Saadettin Acar. İstanbul: Uğur Matbaacılık, 2010.
- Acar, Sadettin. "İzzeddîn el-Haznevî" *Milli Gazete*, (5 Kasım 2004), 7.
- Akyüz, Kutbeddin. "Hâlidîliğin Kollarından Biri Olarak Haznevîlik ve Ahmed Haznevî" *Tasavvuf Dergisi*. 22/43 (Ocak 2021), 104-126.
- Akyüz, Kutbeddin. "İki Kanatlı Bir Mürşid: İzzeddîn el-Haznevî", *İlim ve İrfan Dergisi* 47 (Temmuz 2016), 27-29.
- Asker, Envar. *eş-İzzeddîn el-Haznevî*. Haleb: el-Asîl li't-Tibaa, ts.
- Aslan, Abdurrahman. *Haznevî Bahçesi*. çev. Muhammed Aslan. Adana: y.y., 2011.
- Aydın, Nurettin. *Nakşebendîliğin Hâlidîye Kolu Haznevîler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Mardin İli Örneği)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Az, Ahmet. *Nakşebendî-Hâlidîliğin Bir Kolu Olarak Haznevîlik (Tarihsel Süreç, Şahsiyetler, Usul, Âdâb, Erkân)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Çiçek, Faruk. "Şeyh Muhammed, Molla Galip Taziyesinde". *Youtube*. Yayın Tarihi 20 Ağustos 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=EkU7JMsAGFA>
- Geçer, Hüsnü. *Asdâfü'l-Enfâs*. b.y.: y.y., 2014.
- Geçer, Hüsnü. *Külliyat-ı Suğra*. İstanbul: Âsitâne Kitabevi, 2012.
- Haber7.com. "Muhammed Haznevî dualarla defnedildi" Erişim 22.02.2020. <http://www.haber7.com/dunya/haber/118387-muhammed-haznevî-dualarla-defnedildi>.
- Hânî, Abdülmecîd. *el-Hadâiku'l-Verdiyye*. Dimaşk: Dâru'l-Beyrûtî, 1998.
- Haznevî, Abdülkadir. *eş-Ahmed el-Haznevî en-Nakşebendî*. b.y.: y.y., ts.
- Haznevî, Abdürrahim. *et-Tarîkatü'n-Nakşebendiyye*. Diyarbakır: Mektebetü Seydâ, 2015.
- Haznevî.net. "Haznevî Mürşidlerine Genel Bir Bakış" Erişim 09.02.2020. <http://www.Haznevî.net/Haznevî-ekolu/Haznevî-mursidlerine-genel-bir-bakis.html>
- Korkusuz, Şefik. *Nehri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşibendi*. İstanbul: Kilim Matbaacılık, 2010.
- Masum Akman. "Molla Gâlib Çiçek". (Ahmet Az, Yazılı Kayıt, 7 Ağustos 2020).
- Ohinî, Âsım. *Birketü'l-Kelimât fi Menâkibi Ba'di's-Sâdât*. haz. İbrâhim Baz, İstanbul: Nizamiye Akademi, 2018.
- Özkan, Ahmet. "Ahmet Özkan". (Ahmet Az, Yazılı Kayıt, 9 Eylül 2020).
- Seydaoğlu, Muhammed Abdullah. *Sultanü'l-Ârifîn*. İstanbul: Kırk Kandil Yayınları, 2019.
- Tâhî, Abdurrahman. *İşâretler*. İstanbul: Sey-Tac Yayınları, 2003.
- Turan, Abdülkadir. "Bir Mutasavvif Olarak Ahmed el-Haznevî ve Nakşebendiyye-i Hâlidîyye Tarikatının Haznevî Dergâhı". *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Hâlidîliğin Bingöl ve Çevresi Üzerindeki Etkisi (Ulusal Sempozyum)*. ed. Orhan Başaran, 395-409. Bingöl: Berdan Matbaacılık, 2017.
- Vefa, Muhammed. "Şeyh Maşuk Haznevî Bey'at Konuşması". *Youtube*. Yayın Tarihi 20 Kasım 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=mVcPPU105d4>
- Yenişafak.com. "Suriye'ye Haznevî Baskısı". Erişim 12.09.2020. <https://www.yenisafak.com/arsiv/2005/haziran/04/d01.html>

EKLER

Ek 1: Şeyh İzzeddîn el-Haznevî (1925-1992)

